

COVID-19-ის პანდემია და სურსათის ფასები საქართველოში: ძირითადი ტრენდები და მოლოდინები

სალომე დეისაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

სასურსათო უსაფრთხოების მხრივ COVID-19-ის პანდემიამ სერიოზული გამოწვევების წინაშე დააყენა ქვეყნები, მათ შორის საქართველო. პანდემიასთან დაკავშირებულმა შეზღუდვებმა სურსათის მწარმოებლებსა და მომწოდებლებს ტრანსპორტირებასა და სამუშაო ძალის დეფიციტთან დაკავშირებით პრობლემები შეუქმნა, რამაც საერთაშორისო ბაზრებზე სურსათის ფასების ზრდა გამოიწვია. ფასებთან დაკავშირებულმა ზოგადმა ტენდენციებმა საქართველოშიც იჩინა თავი და სურსათის ფასები მკვეთრად გაიზარდა. ფასები გაიზარდა თითქმის ყველა ძირითად სასურსათო ჯგუფში შემავალი პროდუქტებისთვის. სურსათის ფასების ზრდა განსაკუთრებით დაბალშემოსავლიან შინამეურნეობებზე აისახება, რომელთა სამომხმარებლო ხარჯების დიდი წილი ისედაც სურსათზე იხარჯება. სტატია აღწერს პანდემიის ეფექტებს სურსათის ფასებზე საქართველოში და მიმოიხილავს მთავარ ფაქტორებს, რამაც ქვეყანაში სურსათის ფასების ზრდაზე მოახდინა გავლენა. საქართველო სურსათის წმინდა იმპორტიორი ქვეყანაა. იმპორტზე მაღალი დამოკიდებულების გამო სურსათის ფასებს საქართველოში მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდები და გაცვლითი კურსის რყევები. სტატიაში ასევე განხილულია ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავს სურსათის ფასების დინამიკას ადგილობრივ ბაზრებზე მომდევნო თვეებში და წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომლებიც მიმართულია სურსათის ფასების დასტაბილურებისკენ საქართველოში.

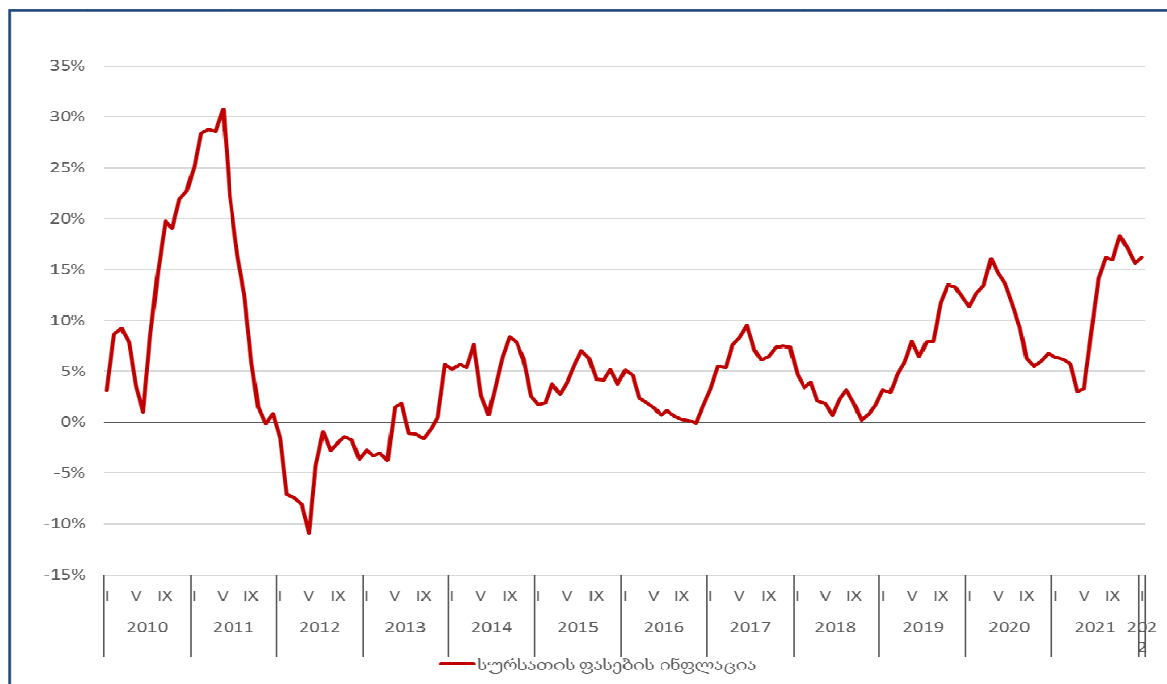
საკვანძო სიტყვები: სურსათის ფასები, COVID-19, პანდემია, ინფლაცია, მოლოდინები

COVID-19-ის პანდემიამ მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა სასურსათო სისტემებს მთელ მსოფლიოში. შეფერხებები მიწოდების ჯაჭვში, გაზრდილი მოთხოვნა, გაძვირებული ტრანსპორტირება და შემცირებული წარმოება მთავარ ექსპორტიორ ქვეყნებში საერთაშორისო ბაზრებზე სურსათის ფასების ზრდა და არასტაბილურობა განაპირობა (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2022). ფასებთან დაკავშირებულმა გლობალურმა ტრენდებმა საქართველოშიც იჩინა თავი და სურსათის ფასები მკვეთრად გაიზარდა.

პანდემიის დაწყებიდან ორი წლის შემდეგ საქართველოში სურსათის ფასები ჯერ კიდევ შორსაა სტაბილურობისგან. სტატიაში აღწერილია სურსათის ფასების დინამიკა COVID-19-ის პანდემიის დროს საქართველოში და განხილულია ძირითადი ფაქტორები, რომლებმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა სურსათის ფასებზე პანდემიის დაწყებიდან დღემდე. გარდა ამისა, სტატიაში გაანალიზებულია სურსათის ფასებთან დაკავშირებული მოლოდინები და წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომელიც მიმართულია სურსათის ფასების დასტაბილურებისთვის.

სურსათის ფასების დინამიკა COVID-19-ის პანდემიის დროს

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) მონაცემების თანახმად, 2020 წლის თებერვლიდან მოყოლებული, როდესაც საქართველოში COVID-19-ის პირველი შემთხვევა დაფიქსირდა, ყოველთვიური ფასები სურსათსა და უალკოჰოლო სასმელებზე წლიურ ჭრილში საშუალოდ 10.9%-ით იზრდებოდა (დიაგრამა 1). 2021 წლის ოქტომბერში სურსათის ფასების ცვლილებამ წლიურ ჭრილში 18.4% შეადგინა, რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი იყო 2011 წლის მაისის შემდეგ.

წყარო: საქსტატი, 2022

2020-2021 წლებში წლიურ ჭრილში ფასები გაიზარდა თითქმის ყველა ძირითად სასურსათო ჯგუფში შემავალი პროდუქტებისთვის. ამასთანავე, შინამეურნეობების მთლიან სამომხმარებლო ხარჯებში გაიზარდა სურსათზე დანახარჯების წილი: 2020 წლის მონაცემებით სურსათზე გაწეული დანახარჯები მთლიანი სამომხმარებლო ხარჯების 47.4%-ს შეადგენდა, რაც რაც 4.4 პროცენტული პუნქტით აღემატებოდა 2019 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს (43%). 2021 წლისთვის ეს მონაცემები ჯერ არ არის ხელმისაწვდომი, თუმცა, სავარაუდოდ, 2021 წელსაც ქართველი მომხმარებლები თავიანთი სამომხმარებლო ხარჯების დიდ წილს სურსათზე გადაანაწილებდნენ.

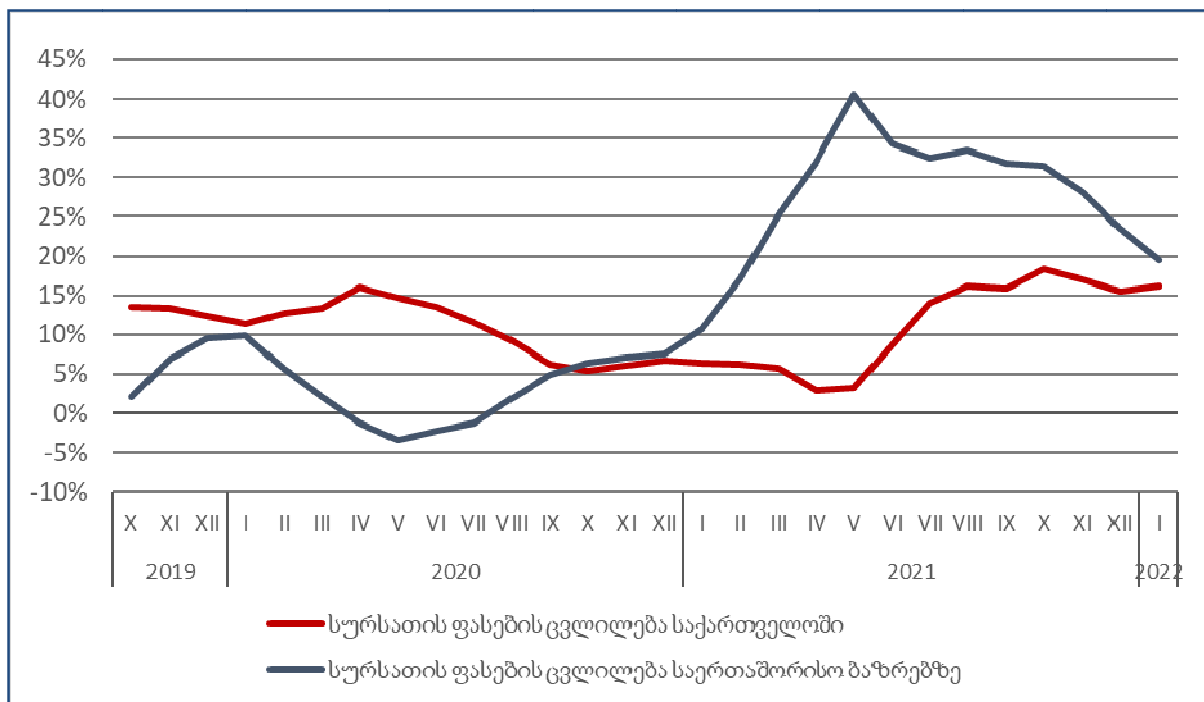
საქსტატის თანახმად, 2022 წელიც სურსათის ფასების ზრდით დაიწყო. 2022 წლის იანვარში ფასები გაიზარდა სურსათისა და უალკოჰოლო სასმელების ყველა ქვეჯგუფში: ბოსტნეული და ბაღჩეული (23.3%); პური და პურპროდუქტები (20.5%); ზეთი და ცხიმი (19.6%); რძე, ყველი და კვერცხი (14.4%); ხილი და ყურძენი (13.7%); ხორცი და ხორცის პროდუქტები (11.9%) (საქსტატი, 2022).

საქართველო სურსათის წმინდა იმპორტიორი ქვეყანაა (Gelashvili, Katsia, & Deisadze, 2020). იმპორტირებული სურსათის წილი სამომხმარებლო კალათაში მაღალია და მოხმარებული სურსათის დაახლოებით 80%-ს შეადგენს. საქსტატის მონაცემებით, 2020 წელს ხორბლის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი 15% იყო, ზოგადად ხორცის – 49%, ხოლო ბოსტნეულის – 63%. იმპორტზე მაღალი დამოკიდებულების გამო სურსათის ფასებს საქართველოში მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდები და გაცვლითი კურსის რყევები.

საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდები: სურსათის იმპორტზე საქართველოს მაღალი დამოკიდებულებიდან გამომდინარე, სურსათის საერთაშორისო ბაზრებზე მიმდინარე პროცესები დიდ გავლენას ახდენს სურსათის ადგილობრივ ფასებზე. 2020-2021 წლებში

საერთაშორისო ბაზრებზე სურსათის ფასები, რომელსაც სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) სურსათის ფასების ინდექსით ზომავს, აღმავალი ტრენდით ხასიათდება (დიაგრამა 2). FAO-ს მიხედვით, ფასების ზრდა აღნიშნულ პერიოდში ძირითადად იმპორტზე მოთხოვნის ზრდისა და სურსათის მიწოდების ჯაჭვებში შეფერხებების გამო (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2022). იმპორტზე მოთხოვნის ზრდა თავის მხრივ განაპირობა ექსპორტის მოსალოდნელმა შეზღუდვებმა ძირითად ექსპორტიორ ქვეყნებში წარმოების შემცირების გამო (მაგ., მარცვლეული. მცენარეული ზეთი, შაქარი, ხორცი, რძის პროდუქტები). მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო ბაზრებიდან ადგილობრივ ბაზარზე ტენდენციების გადმოცემას გარკვეული დრო სჭირდება, გარკვეული გარემოებების გამო სურსათზე ფასების ზრდის ტენდენცია ჩვეულებრივზე უფრო სწრაფად გადაეცა ადგილობრივ ბაზრებს საქართველოში. მაგალითად, უამინდობისა და შემცირებული წარმოების მოლოდინმა რუსეთის ბაზრებზე, რომელიც საქართველოს მთავარი საიმპორტო პარტნიორია ხორბლისა და მზესუმზირის ზეთის შემთხვევაში, ხელი შეუწყო ამ კონკრეტულ პროდუქტებზე ფასების ზრდას საქართველოში.

დიაგრამა 2

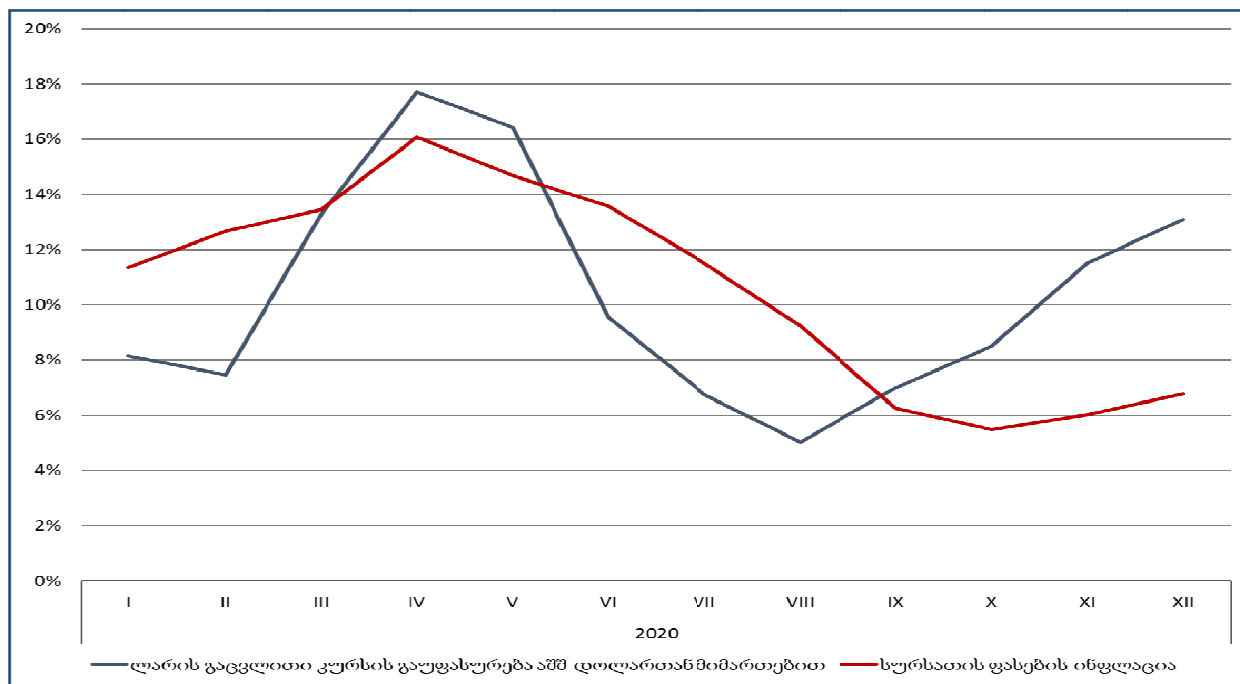
წყარო: საქსტატი, FAO, 2022

შენიშვნა: სურსათის ფასების ცვლილება მოცემულია წლიურ ჭრილში, წინა წლის შესაბამისი თვესთან მიმართებით

გაცვლითი კურსის დინამიკა: პანდემიის პირველი წლის განმავლობაში ქართული ლარის გაცვლითი კურსი აშშ დოლართან მიმართებაში მნიშვნელოვნად გაუფასურდა: 2020 წელს, ქართული ლარი აშშ დოლართან მიმართებაში 10.3%-ით გაუფასურდა 2019 წელთან შედარებით, და ლარის გაცვლითი კურსი აშშ დოლართან მიმართებით 2.82-დან 3.11-მდე გაიზარდა (საქართველოს ეროვნული ბანკი, 2022). ლარის გაუფასურებამ იმოქმედა იმპორტირებული სურსათისა და ნედლეულის ფასებზე, მათ შორის შხამ-ქიმიკატებზე, სასუქზე, საწვავსა და რძის ფხვნილზე. დიაგრამა 3 გვიჩვენებს სურსათის ფასების ინდექსისა და ყოველთვიური გაცვლითი

კურსის დინამიკას 2020 წელს. აშკარაა, რომ გაცვლითი კურსის დინამიკამ მნიშვნელოვნად განსაზღვრა სურსათის ფასების ზრდის ტემპი 2020 წელს - პანდემიის პირველ წელს.

დიაგრამა 3

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი, საქსტატი, 2022

2020 წელს სურსათის ფასების დასტაბილურებისა და სოფლის მეურნეობაზე პანდემიით გამოწვეული უარყოფითი ეფექტების შესამცირებლად რამდენიმე მნიშვნელოვანი ინტერვენცია განახორციელა. 2020 წლის აპრილი-მაისში საქართველოს მთავრობამ დაასუბსიდირა ძირითადი სასურსათო პროდუქტების იმპორტიორებისთვის გაცვლითი კურსით გამოწვეული სხვაობა, რომ მათ არ გაემძირებინათ შესაბამისი პროდუქტები. გარდა ამისა, სოფლის განვითარების სააგენტომ წარმოების ხელშეწყობის მხრივ ორი მნიშვნელოვანი პროგრამა განახორციელა: აგრო ბარათების მეშვეობით მცირემიწიანი ფერმერების დახმარება, რაც 0.25-10 ჰა რეგისტრირებული მიწის მესაკუთრეებისთვის სასოფლო-სამეურნეო საქონლისა და ხვნის მომსახურების სუბსიდირებას გულისხმობდა და აგროდიზელის ხელშეწყობის პროგრამა, რომლის ბენეფიციარებმაც აგროტექნიკური სამუშაოებისთვის საჭირო დიზელის საწვავი შეღავათიან ფასად შეიძინეს (Gelashvili, Katsia, & Deisadze, 2020).

მოსავლის თვალსაზრისით, 2020 კარგი წელი აღმოჩნდა საქართველოს სოფლის მეურნეობისთვის და სექტორის რეალურმა ზრდამ 8.1% შეადგინა (საქსტატი, 2022). წარმოების ეს პოზიტიური ტრენდი საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისათვის, რომ გაენეიტრალეზინა საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული მდგომარეობის, გაცვლითი კურსისა და COVID-19-თან დაკავშირებული შეზღუდვების გავლენა სურსათის ფასებზე. გარდა ამისა, 2020 წლის ოქტომბერში საპარლამენტო არჩევნებთან დაკავშირებულმა პოლიტიკურმა არასტაბილურობამ და ეკონომიკურმა ვითარებამ, ქვეყანაში არაპროგნოზირებადი გარემო შექმნა და უარყოფითად აისახა მოლოდინებზე, რამაც კიდევ უფრო გაზარდა ზეწოლა გაცვლით კურსზე და, შესაბამისად, ფასებზე.

სურსათის ფასებთან დაკავშირებული მოლოდინები

იმისთვის, რომ განვსაზღვროთ, როგორ შეიცვლება სურსათის ფასები საქართველოში, მნიშვნელოვანია, მიმოვიხილოთ რამდენიმე ძირითადი ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს ადგილობრივ ფასებსა და მოლოდინებზე.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საერთაშორისო ბაზრებიდან ტრენდების ადგილობრივ ბაზრებზე გადმოცემას დრო სჭირდება. ამის გათვალისწინებით, რომ FAO-ის სურსათის ფასების ინდექსი 2021 წლის განმავლობაში ყოველთვიურად იზრდებოდა და 2022 წლის იანვარიც აღმავალი ტრენდით დაიწყო, სურსათის ადგილობრივი ფასებიც შეიძლება მიჰყვეს ამ ტენდენციას და განაგრძოს ზრდა. თუმცა, საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდების ადგილობრივ ფასებზე სრულად გადაცემისა და ასახვის დრო პროდუქტების მიხედვით განსხვავდება (Deisadze & Seturidze, 2021). მაგალითად, ხორბლის საერთაშორისო ბაზარზე ფასების ცვლილების ასახვას ადგილობრივ ბაზარზე, ზოგადად, დაახლოებით შვიდი თვე სჭირდება (Katsia & Mamardashvili, 2016). ამიტომ, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ კიდევ შეიძლება საერთაშორისო ფასების ზრდას ველოდოთ, გადაცემის პერიოდმა საქართველოს მთავრობას უნდა მისცეს საშუალება, მოერგოს ამ ცვლილებებს და შესაბამისად დაგეგმოს თავისი ინტერვენციები.

საწვავის და ნავთობის გაზრდილმა ფასებმა შეიძლება კიდევ უფრო შეუწყოს ხელი სურსათის ფასების ზრდას. საწვავზე ფასების ბოლოდროინდელმა ზრდამ შეიძლება კიდევ უფრო გაზარდოს ტრანსპორტირების ხარჯები და, შესაბამისად, იმოქმედოს სურსათის ფასებზე. 2021 წლის თებერვლიდან ტრანსპორტის კატეგორიაში ყოველთვიური ფასები წლიურ ჭრილში საშუალოდ 16.5%-ით იზრდებოდა და 2022 წლის იანვარშიც ზრდა განაგრძო (საქსტატი, 2022). საწვავის ფასები არამხოლოდ ზრდის სურსათის ტრანსპორტირების ხარჯებს ფერმიდან სუფრამდე, არამედ მოქმედებს წარმოების დანახარჯებზეც: ნავთობპროდუქტები სასუქების მნიშვნელოვანი კომპონენტია.

გაცვლითი კურსის სტაბილიზაციის მიუხედავად, ლარის საშუალო გაცვლითი კურსი აშშ დოლართან მიმართებაში კვლავ იმაზე მაღალია, ვიდრე პანდემიამდე იყო. 2021 წლის ივნისში, ქართულმა ლარმა აშშ დოლართან მიმართებაში გამყარება დაიწყო, 3.38-დან (2021 წლის მაისი) 3.16-მდე (2021 წლის ივნისის მაჩვენებელი) შემცირდა. თუმცა საშუალო გაცვლითი კურსი კვლავ უფრო მაღალია (3.08 2022 წლის იანვარში აგვისტოში), ვიდრე პანდემიამდე (2.85 2020 წლის თებერვალში) იყო (საქართველოს ეროვნული ბანკი, 2022). შესაბამისად, გაცვლითი კურსი კვლავ უარყოფითად მოქმედებს იმპორტირებული სურსათის ფასებზე.

საქართველოს ეროვნული ბანკის ინტერვენციებმა შესაძლოა შეამციროს ინფლაციის დონე, მათ შორის სურსათის ფასების დონე საშუალოვადიან პერიოდში. ინფლაციის დონის 3%-იან მიზნობრივ ნიშნულთან მიახლოების მიზნით საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა გასული წლის განმავლობაში რამდენჯერმე გაზარდა რეფინანსირების განაკვეთი. საბოლოო ზრდა დაფიქსირდა 2021 წლის დეკემბერში, როდესაც რეფინანსირების განაკვეთი 10%-დან 10.5%-მდე გაიზარდა, რაც ბოლო ათი წლის განმავლობაში დაფიქსირებული ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია. აღსანიშნავია, რომ რეფინანსირების განაკვეთის ცვლილების ეფექტს გარკვეული დრო სჭირდება (დაახლოებით ექვსი თვე), რომ იმოქმედოს, ამიტომ, ფასების დასტაბილურება მომდევნო თვეებში შეიძლება დაიწყოს.

გარდა ამ ფაქტორებისა, ფასებზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს მოლოდინები. საქართველოს ეროვნული ბანკის პროგნოზით, ინფლაციის დონემ 2022 წლის პირველი კვარტლიდან შემცირება უნდა დაიწყოს ოდნავ შემცირდეს, თუმცა იგი 12%-ის ფარგლებში დარჩება. ინფლაციურმა მოლოდინებმა შესაძლოა გავლენა იქონიოს სურსათის ფასებზეც. გარდა ამისა, მოსავლიანობა და სოფლის მეურნეობის წარმოებაც იმოქმედებს სურსათის ადგილობრივ ფასებზე. გასათვალისწინებელია ვაქცინაციის შენეებული ტემპი, რამაც შესაძლოა უარყოფითი გავლენა მოახდინოს სამუშაო ძალის ხელმისაწვდომობაზე და შესაბამისად, შეაფერხოს წარმოების პროცესი.

დასკვნები და რეკომენდაციები

გასული ორი წლის განმავლობაში სურსათის ფასები საქართველოში აღმავალი ტრენდით ხასიათდებოდა, რაც ძირითადად COVID-19-თან დაკავშირებული შეზღუდვებით, საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდებითა და გაცვლითი კურსის რყევებით აიხსნება. მიუხედავად იმისა, რომ 2020 სოფლის მეურნეობისთვის კარგი წელი იყო მოსავლისა და წარმოების თვალსაზრისით, წარმოების ეს პოზიტიური ტრენდი საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისათვის, რომ გაენეიტრალებინა აღნიშნული ფაქტორების გავლენა სურსათის ფასებზე.

პანდემიის დაწყებიდან ორი წლის შემდეგ საქართველოში სურსათის ფასები ჯერ კიდევ შორსაა სტაბილურობისგან. მომდევნო თვეების განმავლობაში საერთაშორისო ბაზრებზე არსებული ტრენდები, ისევე როგორც ძირითადი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების სავაჭრო პოლიტიკა და გაზრდილი ნავთობპროდუქტების ფასები მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს სურსათის ფასებზე საქართველოში. გასათვალისწინებელია, ადგილობრივი წარმოების დონე და გაცვლითი კურსის ფაქტორიც, რომელიც ბოლო პერიოდში დასტაბილურდა.

აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, რთულია განისაზღვროს, როგორ შეიცვლება სურსათის ფასები მომდევნო თვეებში. როგორც ჩანს, შინამეურნეობებს კვლავ მოუწევთ სირთულეებთან გამკლავება, რადგან გაზაფხულამდე ძირითადი სასურსათო პროდუქტების ფასები ზრდას განაგრძობს, ეს განსაკუთრებით დაბალშემოსავლიან შინამეურნეობებზე აისახება, რომელთა სამომხმარებლო ხარჯების დიდი წილი ისედაც სურსათზე იხარჯება.

ფერმერული მეურნეობებისთვის გარკვეული შეღავათი შეიძლება იყოს სუბსიდირებული ნედლეული (სასუქები, პესტიციდები, დიზელი, ცხოველების საკვები და ა.შ.) რაც წარმოების ხარჯებს შეამცირებს. გარდა ამისა, სურსათის მიწოდების ჯაჭვში და ლოჯისტიკაში არსებულ გამოწვევებზე მიმართულ დამატებით სახელმწიფო პროგრამებს შეუძლიათ ხელი შეუშალონ სურსათზე ფასების ზრდას. გრძელვადიან პერიოდში პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს არამხოლოდ ძირითადი სასურსათო პროდუქტების ადგილობრივი წარმოების ზრდას, არამედ საიმპორტო ბაზრების დივერსიფიკაციას, რათა უზრუნველყოს სურსათის მიწოდებისა და ფასების დაბალი რყევადობა.

ლიტერატურა:

1. Deisadze, S., & Seturidze, E. (2021). Is There an End in Sight to Food Price Inflation? *Investor.ge*(2021October-November). Retrieved from <http://www.investor.ge/2021/10/18/iset-pi-is-there-an-end-in-sight-to-food-price-inflation/>

2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2022). Retrieved from FAO Food Price Index: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
3. Gelashvili, S., Katsia, I., & Deisadze, S. (2020). Food Security in Times of Pandemic in Georgia. Retrieved from <https://freepolicybriefs.org/2020/11/16/food-security-covid-19/>
4. Katsia, I., & Mamardashvili, P. (2016). *Price Transmission in Wheat Flour Market in Georgia*. Retrieved from <https://iset-pi.ge/storage/media/other/2021-09-27/e0172b00-1f75-11ec-9473-d3bd547aec60.pdf>
5. საქართველოს ეროვნული ბანკი. (2022). *სტატისტიკური მონაცემები*. Retrieved from <https://nbg.gov.ge/>
6. საქსტატი. (2022). *ეროვნული ანგარიშები*. Retrieved from საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>
7. საქსტატი. (2022). *ინფლაცია საქართველოში: 2022 წლის იანვარი*. Retrieved from <https://www.geostat.ge/ka/single-news/2439/inflatsia-sakartveloshi-2022-tslis-ianvari>
8. საქსტატი. (2022). *ფასების სტატისტიკა*. Retrieved from საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/25/fasebis-statistika>

COVID-19 Pandemic and Food Prices in Georgia: Main Trends and Expectations

Salome Deisadze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

PhD Student

SUMMARY

Two years into COVID-19 Pandemic, international food prices have been on the rise reflecting disruptions in supply chains, increased import demand, and poor growing conditions in exporting countries. Georgia has not been isolated from the trend, and consumers have seen drastic food price inflation. This article discusses the main drivers of food prices increases in Georgia and discusses the key factors that will form expectations for the upcoming months. Furthermore, it provides the recommendations to ensure less disruptions in food supply chains and low volatility in food prices.